

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 13 Sayı: 69 Mart 2020 & Volume: 13 Issue: 69 March 2020

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.3954>

TARİHİ ÇEVRENİN KORUNMASINA YÖNELİK YEREL HALK ALGISININ BELİRLENMESİ: METROPOLİS ANTİK KENTİ ÖRNEĞİ (TORBALI)*

*DETERMINATION OF LOCAL PEOPLE'S PERCEPTION FOR THE PROTECTION OF HISTORICAL
ENVIRONMENT: THE CASE OF METROPOLIS ANCIENT CITY (TORBALI)*

Ferhat ARSLAN**

Alper UZUN***

Öz

Tarihi çevreler, geçmiş ile günümüz arasında bir bağ kurmalarının yanında tarihi değerleri bütüncül olarak göz önüne seren dokulardır. Dünya’da ve Türkiye’de önemli bir koruma alanı olan tarihi çevreler, bu açıdan bakıldığında da incelemeye değer alanlardır. Bununla birlikte son yıllarda tarihi çevreleri de kapsayan korunan alanları bütüncül bir bakış açısıyla inceleyen çalışmalarda bir artış söz konusudur. Bu çalışmaların bir bölümünde de korunan alanlar buldukları bölgelerdeki yerel halk ile ilişkileri açısından incelenmektedir.

Bu çalışma, bölgesinde önemli bir antik kent olma durumundaki Metropolis Antik Kenti’ni korunan alan - yerel halk ilişkisi açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada nicel ve nitel araştırmayı bir araya getiren karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda antik kentin bulunduğu Torbalı’da 2016-2018 yılları arasında çeşitli dönemlerde incelemelerde bulunulmuştur. Çalışma kapsamında Torbalı ve çevresinde toplam 396 kişiye anket uygulanmıştır. Katılımcıların korunan alanlar, tarihi çevreler ve Metropolis Antik Kenti ile ilgili algılarını belirlemeyi amaçlayan ankette 5’li likert ölçeğine göre hazırlanmış toplam 30 ifadeye yer verilmiştir. Anket sonucu elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Çalışmada ayrıca antik kentin sınırları içerisinde bulunduğu Yeniköy ve Özbek mahallelerinde görüşmeler yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış soru formu kullanılarak yapılan görüşmeler sonrasında elde edilen veriler sahada yapılan gözlemlerle birlikte irdelenmiştir.

Çalışma sonrasında antik kent ile yerel halk arasında pozitif bir ilişki olmasına rağmen yaşanan bazı sorunlar nedeniyle yerel halkın Metropolis ile bağının zayıflama eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Bölge halkının antik kentte turizm kapsamında ekonomik kazanç elde edememesi, sahanın sit alanı olması nedeniyle yaşanan sıkıntılar ve yerel yönetimlerle yaşanan problemler antik kent çevresinde yaşayan yerel halkın yaşadığı sorunların başında gelmektedir. Koruma sürecinde bölgedeki yerel halkın desteğinin alınmasının daha başarılı sonuçlar getireceği düşünüldüğünde, bölgeden yaşanan sorunların dikkate alınması ve planlamalarda yerel halkın da katılımının sağlanması yerinde olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Metropolis Antik Kenti, Torbalı, Tarihi Çevreler, Koruma Alanı, Yerel Halk.

Abstract

Historical environments are tissues that establish a connection between the past and the present and reveal the history as a whole. Historical environments an important conservation area in the world and Turkey, it is also worth examining these areas when viewed from this perspective. However, in recent years, there has been an increase in studies examining protected areas, including historical environments, from a holistic perspective. In some of these studies, protected areas are examined in terms of their relations with local people in their regions.

This study aims to examine the Metropolis Ancient City, which is an important ancient city in its region, in terms of the relationship between the protected area and the local people. In this study, a mixed research method was used which combines quantitative and qualitative research. In this context, was examined in various periods between 2016-2018 in Torbalı where the ancient city is located. A total of 396 people were surveyed in Torbalı and its vicinity. The survey included 30 statements prepared according to the 5-point Likert scale. The data obtained from the survey were analyzed with SPSS program. Also, interviews were conducted in Yeniköy and Özbek neighborhoods where the ancient city is located. The data obtained after the interviews using semi-structured questionnaire were examined together with the observations made in the field.

* Araştırmanın gerçekleşmesinde desteklerini esirgemeyen Metropolis Kazı Başkanı Prof. Dr. Serdar Aybek ve ekibine teşekkür ederiz.

** Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, ferhat.arslan@cbu.edu.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, auzun@balikesir.edu.tr

After the study, although there is a positive relationship between the ancient city and the local people, it was found that due to some problems, the connection of the local people with Metropolis tends to weaken. The main problems faced by local people are; not being able to earn income from the ancient city, the problems experienced due to the site being a protected area and problems with local governments. Considering that the support of local people in the region will bring more successful results in the protection process, it would be appropriate to take into consideration the problems experienced in the region and to involve local people in the planning.

Keywords: Metropolis Ancient City, Torbalı, Historical Environment, Protection Area, Local People.

1. GİRİŞ: TARİHİ ÇEVRENİN KORUNMASI

İnsanlar, toplumlar ve devletler tarih boyunca değerli gördükleri herhangi bir eşyayı, nesneyi ya da geniş çaplı bir alanı himayesi altına alma isteğinde olmuştur. Şüphesiz bu durumun temel nedeni değerli gördükleri unsuru ellerinde bulundurma ya da ona sahip olma içgüdüsüdür. Tek bir bireyin sahip olduğu küçük bir eşyayı elinde tutma isteği ile başlayan bu süreç, bir devletin sahip olduğu doğal ve kültürel hazineleri gelecek nesillere aktarma arzusu ile devam eder. Sonuç olarak da ortaya “koruma” kavramı çıkar. Koruma kavramının mekânsal boyutunu ifade eden koruma alanları ise IUCN (2008) tarafından “içerdiği ekosistemler ve kültürel değerlerle birlikte doğanın uzun vadede korunması için belirlenen, ayrılan ve yasalarla ya da geçerli diğer araçlarla yönetilen coğrafi alanlar” şeklinde tanımlanır. Bu tanıma bakarak korunan alanların sadece doğal alanların oluşturduğu coğrafyadan ibaret olmadığı aynı zamanda insanların meydana getirdiği kültürel unsurların da oluşturduğu bir coğrafi alan olduğu ifade edilebilir.

Özgüç (1992)’ün genel bir ifadeyle “yapılaşmış çevre” şeklinde tanımladığı ve önemli bir koruma alanı olan tarihi çevreler, geçmiş uygarlıklardan geriye kalan yerleşme ve kalıntılar tarafından oluşturulur (Ahunbay, 2007, 116). Çok farklı tarihsel dönemleri barındıran katmanlardan meydana gelen tarihi çevreler (Zeren, 2010, 18) geçmiş ile günümüz arasında bir köprü vazifesi görür. Geçmiş dönem medeniyet, topluluk ve kültürlerinden günümüze kalan her türlü yapının bir arada bulunmasını ifade eden tarihi çevreler bu açıdan bakıldığında kültürel miras kapsamında değerlendirilebilir.

Geçmiş ile günümüz arasında bir bağ kuran tarihi çevreler aynı zamanda tarihi bir değeri olan arkeolojik, mimari, anıtsal yapıları ile bir bütünlük gösteren dokulardır (Çelik ve Yazgan, 2007; Çelik ve Yazgan, 2009). Arabacıoğlu ve Aydemir (2007, 205)’in ifadesiyle tarihi çevreler zamanla geçirdikleri değişimle oluşan kültürel kimlikleri ile günümüz koşullarına ayak uydurabildikleri ve bu kimliklerini devam ettirebildikleri sürece önem kazanırlar.

Tarihi çevreleri koruma düşüncesinin evrimine bakıldığında Hıristiyanlığın yayıldığı ilk çağlarda, dinsel etkilere bağlı olarak gelişme gösterdiği görülür. Ortaçağ’da, Rönesans sırasında papaların Roma Dönemi’ne ait eserlerin yenilenmesine yönelik emirnameleri ile gelişen koruma anlayışı, 1600’lerde ise İsveç ve Danimarka gibi ülkelerin taşınır eski eserlerin korunmasına yönelik kral buyrukları ile yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemlerdeki koruma faaliyetleri siyasal ve dinsel nedenlerle yapılan onarımlar ve restorasyonlardan ibaret olmuştur (Güler ve Ekinci, 2010, 4). Aydınlanma çağı şeklinde tanımlanan 18. yüzyıl ise arkeolojinin bir bilim dalı olduğu dönemdir (Kaderli, 2014, 31). Arkeolojinin bir bilim dalı olarak ortaya çıkması o dönemde geçerli olan kazı ve araştırma şartlarının değişmesini sağlayarak koruma odaklı kazı anlayışını geliştirmiştir. Tankut (2005, 9) bu durumu, “doğal ve tarihi çevreleri koruma yeteneğinin doğal ve kültürel zenginlik olmasının dışında, aynı zamanda siyasal bir güç ve prestij kaynağı olduğu” şeklinde belirtmektedir.

1800’lere kadar tarihi çevre ve korumanın genellikle anıt özelliğindeki yapıları korumaya yönelik olmasından ötürü ilgili tanımlarda da “tarihi anıt” ifadesi geçmektedir. İlerleyen zamanlarda ise “anıt” kavramından “çevre” ölçeğine doğru bir gelişim olmuştur (Çelik ve Yazgan, 2007, 2). II. Dünya Savaşı tarihi çevrelerin korunmasında önemli bir dönüm noktası olarak görülür. Savaşın etkisiyle enkaz haline gelen arkeolojik alanların, mimari yapıların ve şehir dokusunun yeniden canlandırılması düşüncesi tarihi çevrelerin korunması ile ilgili algıyı da değiştirmiştir.

1964 yılında kabul edilen Venedik Tüzüğü ile de XX. yüzyılın tarihi çevre algısı net olarak sunulmuştur. Venedik Tüzüğü’nde tarihi anıt kavramının sadece bir mimari eseri içine almayacağı, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsayacağı (Venedik Tüzüğü, 1964) ifade edilerek tarihi çevrenin daha geniş bir anlam ifade ettiği belirtilmiştir.

Bulunduğu coğrafi konum, sahip olduğu doğal kaynaklar, uygun iklim şartları gibi doğal coğrafi özellikleri Türkiye'nin geçmişten günümüze birçok medeniyete ev sahipliği yapmasında etkili olmuştur. Bu özelliğinin neticesinde Türkiye farklı kültürlerin buluşma noktası haline gelmiş, çeşitli medeniyet ve toplumlardan kalan eserlerin bulunduğu bir açık hava müzesi görünümüne kavuşmuştur.

İçinde bulunduğumuz Anadolu'nun kültür mirasının bilinçli ve kurumsal olarak korunmasına yönelik çalışmaların gelişme sürecine bakıldığında bu kapsamdaki ilk çalışmaların Osmanlı'da Tanzimat sonrası dönemde başlatıldığı görülmektedir. Sonraki dönemlerde ise ilk kez 1869 yılında çıkarılan ve 1874, 1884 ve 1906 yıllarında düzeltilen Asar-ı Atika nizamnameleri ile koruma olgusu yasal hale getirilmiştir (Aksu vd., 1995,60). Türkiye'de bugünkü anlamda kültür mirasının ve tarihsel çevrenin korunması, temelleri 1951 yılında atılan 5805 sayılı yasa ile atılan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kurulmasıyla eş zamanlı başlamıştır (Meşhur, 1999, 18).

Günümüzdeki tarihi çevrenin korunmasına yönelik yasal dayanak ise 1983 yılında çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile olmuştur. Amacı; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmek olan 2863 sayılı Kanun; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hususları ve bunlarla ilgili gerçek ve tüzel kişilerin görev ve sorumluluklarını kapsamaktadır (Resmi Gazete, 1983). İlgili kanun ve sonrasında kanun içerisinde yapılan değişiklikler ile birlikte Türkiye'deki kültür ve tabiat varlıklarının korunması süreci kanunlarla da güvence altına alınmıştır. Ancak Gürbıyık (2017,61)'in ifadesiyle "mevcut koruma yasalarına rağmen kültür varlıklarımızın günümüzde çeşitli çevresel etkenlerle ciddi bozulma ve yok olma riski altında" olduğu da bir gerçektir. Bu açıdan bakıldığında koruma altındaki kültürel varlıkları ve tarihi çevreyi her açıdan incelemek bir zorunluluk haline gelmektedir.

2. KORUNAN ALAN - YEREL HALK İLİŞKİSİ

Doğal ve kültürel özelliklerinden dolayı koruma altına alınan bölgeler, içinde barındırdıkları değerleri gelecek nesillere de aktarabilme misyonları ile önem taşır. Bununla birlikte koruma altına alınmış sahaları, o bölgede yaşayan insanları tecrit ederek koruma anlayışı beraberinde bazı sorunları getirmiştir. Arı ve Soykan (2006)'ın "korunan alanlarda insan problemi" olarak ifade ettiği bu durum günümüzde koruma altındaki bölgelerde yaşanan sorunların başında gelir. Allendorf vd. (2007)'nin ifadesiyle korunan alanlar ve yerel halk arasındaki karışık ilişki korunan alanların başarıya ulaşmasında devam eden bir engel olabilir. Bu nedenle özellikle yerel halkın korunan bölge ile iç içe yaşadığı alanlarda korunan alan - yerel halk ilişkisi üzerinde durulması gereken konuların başında gelir.

Çok yönlü bir ifade olan korunan alan kavramının ve alan içeriğinin farklı disiplinlerde ve farklı bakış açılarıyla ele alınmasına rağmen korunan alan-yerel halk ilişkisi sınırlı disiplinlerce incelenmiştir. Literatüre bakıldığında bu ilişkinin çoğunlukla doğa koruma (Akbulut vd. 2015; Alkan, 2009; Alkan ve Ersin, 2018; Allendorf vd. 2007; Arı, 2003; Arı, 2019; Awasthi ve Singh, 2015; Hasbek ve Arı, 2018; Güloğlu vd. 2017), turizm (Çetin, 2010; Surat vd. 2014; Türkmen ve Dönmez, 2015; Uzun ve Somuncu, 2011) ve alan yönetimi (Güler ve Ekinci, 2010; Koca vd., 2016) konularında çalışıldığı görülmektedir.

Korunan alan-yerel halk ilişkisi incelendiğinde literatürün büyük bölümünde yer alan doğa koruma kavramı ve yerel halk ilişkisi üzerinde durulması gerekir. 1872'de Yellowstone Milli Parkı'nın ilan edilmesi ile başlayan modern doğa koruma faaliyetleri (Arı, 2003; Gül, 2011; Kervankıran ve Eryılmaz, 2015) geçmişten günümüze çeşitli evrelerden geçmiştir. Ancak Dünya'daki ilk milli park olan Yellowstone Milli Parkı korunan alan uygulamalarında farklı bir anlam taşır. Çünkü Arı (2003, 2019)'nın ifadesiyle, sahada yaşayan yerel halkın buldukları araziden çıkarılmasını ve insansız korumayı esas alan milli parkta, sonraları "Yellowstone Modeli Koruma" olarak adlandırılan bir koruma modeli esas alınmış ve bu model 1970'lere kadar doğa koruma modeli olarak birçok ülkede uygulanmıştır. Bu durum ilgili bölgelerde yaşayan yerel halkın hem korunan alanlara karşı hem de yönetimdeki kurumlara karşı tavrı almasına ve çeşitli sorunların yaşanmasına neden olmuştur.

Tarihi çevrelerin korunmasında da doğa korumadakinine benzer sorunlar yaşanmıştır. "İnsansız koruma" modelinin uygulanmaya çalışıldığı tarihi çevrelerin korunması sürecinde yerel halkın dışlanması, bölgedeki kültürel hayatın görmezden gelinmesi tarihi çevrelerde de korunan alan - yerel halk ilişkisinin incelenmesini zorunlu kılmıştır. Bu incelemeler aslında bir zorunluluğun sonucudur. Çünkü Naycı (2014)'nin ifadesiyle, tarihi çevrelerin korunması sürecinde eser odaklı tartışmalarda korumanın sosyal ve çevre boyutunun geri planda bırakılması, koruma çalışmalarının kısıtlı bir çevrede ilgili koruma uzmanları, bilim insanları ve yetkili kurumların tartıştığı teknik bir konu haline gelmesine

neden olmuştur.

Zeren (2010,8)'in belirttiği gibi yaşantılar, fiziksel yapılanma ile birlikte tarihsel çevreyi oluşturan bileşenlerden birisidir ve fiziki yapılanma ve bu yapılanmayı örgütlemiş sosyokültürel girdiler bir bütün olarak tarihi çevrenin kimliğini oluşturmaktadır. Ancak tarihi çevrelerde korumanın çok yönlü bir süreç olduğunun ve yerel halkın da sürece dâhil edilmesinin anlaşılması yakın bir döneme denk gelmektedir. “Yirminci yüzyıl başından itibaren Avrupa’da kabul gören kültür varlığı koruma yaklaşımları, arkeolojik alanları yıkıntılardan oluşan ve artık kullanılmayan “ölü anıtlar” olarak kabul ederken; dünyanın farklı coğrafyalarındaki birçok arkeolojik alanın yüzyıllardır devam eden geleneksel kültürün devamı olarak “yaşayan alanlar” olduğunun anlaşılması” (Naycı, 2014,189) bu durumun göstergesidir.

Tarihi çevre korunması bir hayat görüşü olup, bu görüş ancak toplumun geniş tabanı tarafından benimsenirse geçerlik kazanır (Tankut, 1976,1). Tarihsel çevrelerin sağlıklı bir şekilde korunması ve değerlendirilmesi için bu alanlarda uygulanan politika ve çalışmaların ekonomik temelden uzaklaşarak; sosyal, kültürel, eğitimsel boyutlarıyla ele alınmasına gereksinim duyulduğu açıktır (Çırak, 2010,30). Eagles vd. (2002,8), bu durumu “korunan alanlarda tarihi süreç boyunca insan ve arazinin beraberliği insanların en az toprak, doğa ve kültürel kaynaklar kadar konseptin bir parçası olduğu teması etkili olmuştur” şeklinde ifade eder.

Ancak son yıllarda doğa koruma çalışmalarında, korunan alanlar için klasik koruma yaklaşımları yerine, yeni koruma ve planlama araçlarının gerekliliği gündeme gelmiştir. Çünkü salt koruma içeren, yerel halkın göz ardı edildiği bir yaklaşım içinde korunan alanların başarılı bir şekilde yönetilmesinin mümkün olmadığı anlaşılmıştır (Güneş, 2011,51). Tablo 1, Phillips (2002) tarafından hazırlanan korunan alanlar için yeni yaklaşım modelini göstermektedir. Geçmişte insana karşı bir planlama ve yönetim anlayışının olduğu koruma alanlarında yeni yaklaşımda yerel halkın da dâhil olduğu bir koruma modeli esastır. Çünkü yerel toplumun ihtiyaçlarının göz ardı edilerek yapılacak bir koruma modelinin başarılı olamayacağı var olan uygulamalarda kendini göstermiş durumdadır.

Tablo 1: Korunan Alanlar İçin Yeni Yaklaşım

<i>Geçmişte korunan alanlar</i>	<i>Korunan alanlarda yeni yaklaşım</i>
İnsanlara karşı planlama ve yönetim	Yerel halkla bazı durumlarda yerel halk için yönetim
Merkezi hükümet tarafından yönetim	Birçok paydaşla yönetim
Sadece koruma amaçlı	Aynı zamanda sosyal ve ekonomik amaçlı koruma
Yerel toplumu göz ardı ederek yönetim	Yerel toplumun ihtiyaçlarını karşılama amaçlı yönetim
Ayrı olarak gelişme	Ulusal, bölgesel ve uluslararası sistemin bir parçası olarak planlama
Bir “ada” şeklinde yönetim	Bir “şebeke/ağ” şeklinde yönetim
Çoğunlukla doğa koruma için kurulum	Bilimsel, ekonomik ve kültürel nedenlerle koruma
Çoğunlukla ziyaretçiler ve turistler için yönetim	Yerel insanları düşünerek yönetim
Kısa zaman içinde reaktif yönetim	Uzun vadeli bakış açısıyla yönetim
Sadece koruma	Aynı zamanda yenileme ve rehabilite etme
Öncelikli ulusal bir değer olarak görünme	Aynı zamanda toplumsal bir değer olarak görme
Ulusal anlamda ilgili görünme	Aynı zamanda uluslara arası ilgili görünme

Kaynak: Phillips, (2002,14).

3. METROPOLİS ANTİK KENTİ

Ana Tanrıça Kenti olarak tanımlanan (Meriç, 2003; Aybek vd. 2009) Metropolis Antik Kenti, İzmir iline bağlı Torbalı ilçesi sınırlarında Özbek ve Yeniköy mahalleleri arasındaki bir tepe üzerinde kurulmuş antik bir kenttir (Şekil 1, Şekil 2a ve 2b). Sırtını Antik Gallesion Dağı’na (Alaman Dağı) dayamış olan bir tepe ve yamaçlarında bulunan Metropolis, M.Ö. III. yüzyılda planlı bir kent olarak kurulmuş ve M.S. II. yüzyıl sonrasında tepenin batı yamaçlarına ve düzlüklerine doğru genişlemiştir. Antik İonia ve Lydia sınırlarında bulunan Metropolis yakınındaki ilk yerleşim izleri Neolitik Çağ’a kadar uzanmaktadır (Arslan vd. 2017; Aybek, 2004; Aybek, 2011; Aybek, 2018). Küçük Menderes Ovası’ndaki en önemli antik şehirlerinden olan Metropolis, Seleukoslar tarafından kurulmuş ve Geç Helenistik Dönem’ de büyük bir gelişme göstermiştir (Meriç, 1988,208).

Şekil 1: Metropolis Antik Kenti Lokasyon Haritası

Metropolis, her ne kadar döneminin önemli bir kenti olsa da kentte yapılan arkeolojik bilimsel çalışmalar çok eskilere dayanmamaktadır. Bu durumun temelinde ise Ephesos'a yakınlığı dolayısıyla tüm ilginin bu kentte yoğunlaşması nedeniyle seyyahların ve ilk araştırmacıların Metropolis'i gözden kaçırmaları ya da ihmal etmesi yatar. Kentten ilk söz eden araştırmacılar XVII. ve XVIII. yüzyılda bölgeyi anlatan çalışmaları ile Spon ve Wheler'dir. Sahadaki ilk bilimsel çalışma 1860'lı yıllarda İzmirli araştırmacı A. Fontrier tarafından yapılmıştır. Sonraları Ephesos Antik Kenti'nde kazılar yapan Avusturyalıların uzaktan ilgilendikleri ve ziyaret ettikleri bir yer olsa da Metropolis Antik Kenti'nde 1971 yılına kadar derinlemesine çalışmalar yapılmamıştır. Recep Meriç başkanlığında 1989-1991 yılları arasında kente yapılan kazılar, Metropolis Antik Kenti'nde yapılan ilk bilimsel kazı olma özelliğindedir. Günümüzde de devam eden kazılar sonucunda görkemli bir Tiyatro, Stoa, Bouleuterion ve Roma Hamamı'nın ortaya çıktığı Metropolis'te; Hellenistik yapılar, yazıtlar ve heykellerin keşfedilmesiyle Hellenistik Uygarlık'ın varlığı saptanmıştır (Aybek, 2004).

Şekil 2a: Metropolis ve Özbek Mahallesi

Şekil 2b: Metropolis ve Yeniköy Mahallesi

Kaynak: Metropolis Kazı Başkanlığı (2019)

4. AMAÇ VE YÖNTEM

Tarihi çevreler, geçmişle günümüz arasında bağ kurulmasında köprü vazifesi görmeleri ve önemli birer kültürel miras alanları olmaları nedeniyle değerli alanlardır. Bu alanların korunması da elbette ki zorunluluk teşkil eder. Ancak korunan alanlar kapsamında yaşanan korunan alan - yerel halk ilişkisinin tarihi çevrelerde de çeşitli problemlere neden olduğu bilinmektedir. Söz konusu alanların gerçek anlamda

korunması o bölgede yaşayan halkın desteğini de zaruri kılmaktadır. Tarihi çevrelerdeki korunan alan - yerel halk arasındaki ilişkinin bilimsel yöntemlerle incelenmesi, planlamacılara yol göstermesi açısından değerlidir.

Bu çalışma, bölgesinin önemli bir antik kenti durumundaki Metropolis Antik Kenti'ni korunan alan - yerel halk ilişkisi açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, bölgede yaşayan yerel halkın antik kentin korunması sürecinde yaşadığı/yaşayabileceği sorunları, bu sorunların çözüm önerilerini ve bölge insanının koruma sürecine dâhil edilebilme yollarını birinci ağızdan ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.

Çalışmada hem nitel hem de nicel araştırma yöntemlerini barındıran karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Birçok araştırmacının henüz başlangıç döneminde olması nedeniyle kullanılmaktan çekindiği karma araştırma yöntemi hem nicel hem de nitel verileri bir araya getirmesi nedeniyle de tercih edilebilen bir araştırma yöntemidir. Karma araştırma yöntemi; nitel ve nicel araştırma verilerini tek bir çalışma ya da bir dizi çalışmada toplama, analiz etme ve yorumlamayı içermesi nedeniyle son yıllarda sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır (Leech ve Onwuegbuzie, 2009; Bryman, 2006). Nicel yöntem birçok katılımcıya ulaşabilmek amacıyla; nitel yöntem ise görüşme, gözlem ve doküman incelemesi yapabilmek için tercih edilmiştir.

Çalışmada nicel yöntem kapsamında bir anket hazırlanmış ve Metropolis Antik Kenti'nin bulunduğu Torbalı ilçesinde 2016-2018 yılları arasında çeşitli dönemlerde uygulanmıştır. Anket uygulamasında tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Anket sorularının ve görüşme formunun hazırlanmasında Çetin (2010), Deniz (2016), Kurtar ve Somuncu (2013), Surat vd. (2014), Ünal ve Yücel (2018)'in çalışmalarından yararlanılmıştır. Anket çalışması dört bölümden oluşmakta; birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik 7 soru, ikinci bölümde katılımcıların koruma alanlarıyla ilgili genel algılarını belirlemeye yönelik 10 ifade, üçüncü bölümde tarihi çevrelere yönelik algılarını ölçmeye çalışan 10 ifade ve dördüncü bölümde ise Metropolis Antik Kenti ile ilgili görüşlerini ölçmeye çalışan 10 ifade bulunmaktadır. Anket uygulamalarında öngörülen %95 güven aralığı %5 hata payı ile örneklemin büyüklüğü tespit edilmiş ve toplamda 18 yaşından büyük 396 kişiye anket uygulanarak araştırma ile ilgili veriler elde edilmeye çalışılmıştır. 5'li likert ölçeğine göre hazırlanmış olan ankette, katılım düzeylerinin tespit edilmesinde; *kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, fikrim yok, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum*, ifadeleri kullanılmıştır. Anket uygulamalarıyla elde edilen verilerin analizinde SPSS 20.0 programı kullanılmış ve tanımlayıcı istatistikler aracılığıyla ilgili veriler açıklanmıştır.

Nitel araştırma yöntemi kapsamında Metropolis Antik Kenti'nin sınırları içerisinde bulunduğu Özbek ve Yeniköy mahallerinde görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Böylece antik kente sınır konumunda bulunan iki mahalledeki yaşayan kişilerin Metropolis Antik Kenti'nin korunması hakkındaki düşünceleri ve yaklaşımlarının derinlemesine ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Görüşme yapılan katılımcılar Katılımcı 1 (K1), Katılımcı 2 (K2) şeklinde kodlanmıştır. Katılımcı gözlem metodu ile de söz konusu mahallerdeki korunan alan - yerel halk ilişkisi yerinde gözlenmiştir.

5. BULGULAR

5.1. Ankete Katılan Yerel Halkın Sosyo-Ekonomik Yapısı

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin verilerin yorumlanmasında frekans ve yüzde analizi kullanılmıştır. Tablo 1, ankete katılanların demografik özelliklerini göstermektedir. Tablo 1'e bakıldığında katılımcıların %56,6'sının erkek (224 kişi), % 43,4'ünün (172 kişi) kadınlar olduğu görülür. Katılımcıların yaşları genç ve orta yaş grupları arasında yaklaşık değerlerdedir. Yaş grubu içerisinde en yüksek katılım %14,3 25- 29 yaş aralığı ve %14,2 ile 30-34 yaş aralığındaki kişilerden olmuştur. En düşük katılım ise %3,3 ile 65-69 yaş aralığında olmuştur. Bu durum yaş aralığı arttıkça anket katılımcılarının sayısının azaldığını ifade eder. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde en yüksek katılım oranının %37,5 ile lise mezunlarında olduğu görülür. Onu sırasıyla üniversite (%23,4), ilkököl (%21,9), ortaokul (%10,7) mezunları izler. En düşük katılım ise %6,5 ile lisansüstü mezunlardadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu şehirde ikamet ederken (%49,2), büyükşehirde yaşayanların oranı %29,2 ve köy/kasabada ikamet edenlerin oranı ise %21'dir. Katılımcıların %41,7'si bekarlardan, %58,3'ü ise evlilerden oluşmaktadır. Katılımcıların gelir durumu incelendiğinde en yüksek oranın %47,7 ile 2001-4000 TL arasında olduğu görülür. Bu bölümde en düşük katılım oranı ise %5,3 ile 6001 TL ve üstü gelir grubundadır. Katılımcıların meslek dağılımı ise çeşitlilik göstermektedir. En yüksek katılım %23,4 ile memur grubundakiler iken onu sırasıyla işçi (%19,1), ev hanımı (%12,2) ve esnaf (%11,1) grubundakiler takip eder. Bu bölümde en düşük katılım %8,1 ile öğrenciler ve emekliler grubunda olmuştur.

Tablo 1. Anket Katılımcılarının Demografik Özellikleri

Değişkenler	Sıklık (N)	Yüzde Değeri (%)	Değişkenler	Sıklık (N)	Yüzde Değeri (%)
Cinsiyet			İkamet Yeri		
Kadın	172	43,4	Köy/Kasaba	83	21,0
Erkek	224	56,6	Şehir	195	49,2
Toplam	396	100	Büyükşehir	118	29,8
Yaş			Medeni Durum		
18-24 yaş arası	40	10,1	Bekar	165	41,7
25-29 yaş arası	57	14,3	Evli	231	58,3
30-34 yaş arası	56	14,2	Gelir Durumu		
35-39 yaş arası	44	11,2	2000 TL ve altı	61	15,4
40-44 yaş arası	47	11,8	2001- 4000 TL	189	47,7
45-49 yaş arası	41	10,3	4001- 6000 TL	125	31,6
50-54 yaş arası	42	10,6	6001 TL ve üstü	21	5,3
55-59 yaş arası	32	8,1	Toplam	396	100
60-64 yaş arası	24	6,1			
65-69 yaş arası	13	3,3			
Toplam	396	100	Meslek		
Eğitim Durumu			Ev hanımı	48	12,2
İlkokul	87	21,9	Öğrenci	32	8,1
Ortaokul	42	10,7	İşçi	76	19,1
Lise	148	37,5	Memur	93	23,4
Üniversite	93	23,4	Esnaf	44	11,1
Lisansüstü	26	6,5	Emekli	32	8,1
Toplam	396	100	İşsiz	34	8,6
			Diğer	37	9,4
			Toplam	396	100

5. 2. Yerel Halkın Korunan Alan ve Tarihi Çevre Algıları

Ankette, yerel halkın genel anlamda korunan alanlara yönelik algı ve tutumlarının belirlenmesi için 10 ifadenin yer aldığı ve 5'li likert ölçeğinin kullanıldığı bir bölüm yer almıştır. Buna göre, katılımcıların korunan alanlara yönelik algıları dikkate alındığında; bu bölümde yer alan 10 ifadenin de genel olarak aritmetik ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 2). Bu bölümde aritmetik ortalaması en yüksek olan ifade "Korunan alanlar; doğal ve tarihi çevrenin korunmasına hizmet eden alanlardır" (\bar{x} : 4,66) ifadesidir. Bu ifadeye katılımcıların büyük bir çoğunluğunun "kesinlikle katılıyorum" seçeneğiyle yanıt vermesi, katılımcılarda korunan alanların temel işlevinin doğal ve tarihi çevrenin korunmasına hizmet ettiği fikrinin hâkim olduğunu gösterir. Korunan alanlarda bireylerin de resmi kurumlar kadar sorumlu olduğuna inanan katılımcılar (\bar{x} :4,65), korunan alanların, tarihi eserlerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan sahalar olduğunu savunmaktadır (\bar{x} :4,61). Katılımcılar, korunan alanların; doğa ve çevre sevgileri konularında bilinçlendiren (\bar{x} :4,51), görsel ve estetik katkılar sağlayan (\bar{x} :4,46), tehdit altında olan bitki ve hayvan türlerini güven altına alan (\bar{x} :4,51) ve turizmi geliştiren (\bar{x} :4,51) sahalar olduğu fikrine sahiptir. Korunan alanların "Bireylerin dezavantajına olsa bile toplum yararına olduğu durumlarda genişletilebilirler" ifadesine \bar{x} :4,15 aritmetik ortalaması ile destek veren katılımcıların bu bölümde en düşük onayladıkları ifadeler; "Dinlenme-eğlenme olanakları sunan alanlardır." (\bar{x} :3,88) ve "Ekonomik destek ve iş olanağı sağlayan alanlardır." (\bar{x} :3,77) cümleleri olmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Korunan Alanlara Yönelik Algıları

İfadeler	N	\bar{x} †	S.S‡
Doğal ve tarihi çevrenin korunmasına hizmet eden alanlardır.	396	4,66	,65344
Bireylerin de resmi kurumlar kadar sorumlu olduğu alanlardır.	396	4,65	,65017
Tarihi eserlerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan alanlardır.	396	4,61	,76543
Doğa ve çevre sevgileri konularında bilinçlenmeyi sağlarlar.	396	4,51	,77117
Görsel ve estetik katkılar sağlayan alanlardır.	396	4,46	,77390
Tehdit altında olan bitki ve hayvan türlerinin güvenli olduğu alanlardır.	396	4,45	,84207
Turizmin geliştiği alanlardır.	396	4,26	,91008
Bireylerin dezavantajına olsa bile toplum yararına olduğu durumlarda genişletilebilirler.	396	4,15	1,05652
Dinlenme-eğlenme olanakları sunan alanlardır.	396	3,88	1,12045
Ekonomik destek ve iş olanağı sağlayan alanlardır.	396	3,77	1,16814

Katılımcıların tarihi çevrelere yönelik algılarının ortaya konması amacıyla ankette 10 ifadeden oluşan ve 5'li likert ölçeği ile hazırlanan bir bölüme de yer verilmiştir (Tablo 3). En yüksek \bar{x} :4,83 ve en düşük \bar{x} :4,10'lik aritmetik ortalamanın yer aldığı bu bölümde, katılımcıların tarihi çevrelere yönelik algılarının yüksek bir görünüm sergilediği söylenebilir. Katılımcıların bu bölümde en çok katıldıkları ifadeler; tarihi çevrelerin açık hava müzeleri olmaları nedeniyle korunması gereken (\bar{x} :4,83), geçmiş ile bugün arasında bağlantı kuran (\bar{x} :4,80), geçmiş uygarlıkların sosyal ve ekonomik yapıları hakkında bilgi veren (\bar{x} :4,70), kültürel, mimari ve geleneksel yaşamların korunduğu (\bar{x} :4,66) ve kentlerin kendilerine özgü bir kimliğe sahip olmalarında rolleri olan (\bar{x} :4,60) alanlar olduğu ile ilgili ifadelerdir.

Bu bölümde katılımcıların en yüksek destek verdiği iki ifadenin frekans ve yüzdeleri Tablo 4'te gösterilmiştir. Buna göre 396 katılımcıdan hiçbiri tarihi çevrelerin "Açık hava müzeleri olmaları nedeniyle korunması gereken alanlardır" ifadesine "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum" ve "Fikrim yok" seçenekleri ile cevap vermemiştir. Benzer şekilde aritmetik ortalaması en yüksek olan ikinci ifadeye de katılımcılar "Katılıyorum" ve "Kesinlikle katılıyorum" seçenekleri üzerinden yanıtlar vermiştir. Bu durum ankete katılan tarihi çevreler ile algılarının yüksek bir düzeyde olduğunu kanıtlamaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların Tarihi Çevrelere Yönelik Algıları

İfadeler	N	\bar{x}	S.S
Açık hava müzeleri olmaları nedeniyle korunması gereken alanlardır.	396	4,83	,37087
Geçmiş ile bugün arasında bağlantı kuran alanlardır.	396	4,80	,39821
Geçmiş uygarlıkların sosyal ve ekonomik yapıları hakkında bilgi veren alanlardır.	396	4,70	,52875
Kültürel, mimari ve geleneksel yaşamların korunduğu alanlardır.	396	4,66	,48868
Kentlerin kendilerine özgü bir kimliğe sahip olmalarında rolleri olan alanlardır.	396	4,60	,62144
Turizmin geliştiği alanlardır.	396	4,42	,80351
Korunmasında bireylerden çok devletin görevli olduğu alanlardır.	396	4,36	,98071
Buldukları yerlerin ekonomilerine katkı sağlayan alanlardır.	396	4,27	,82454
Buldukları kentlerin planlı gelişimine katkıda bulunan alanlardır.	396	4,17	,99826
Sosyal ilişkileri olumlu yönde etkileyen alanlardır.	396	4,10	1,00977

† Aritmetik ortalama

‡ Standart sapma

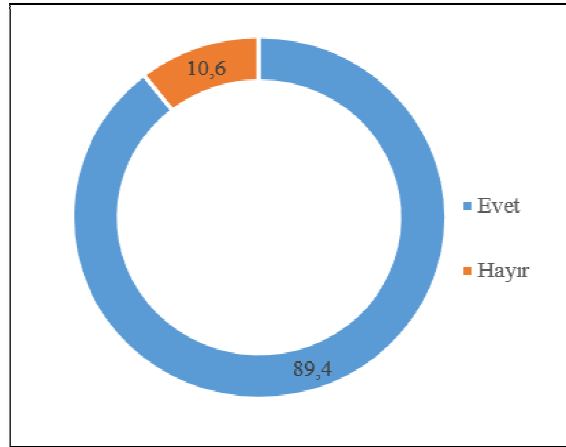
Tablo 4. Katılım Oranları En Yüksek Olan İfadeler

İfadeler	Cevaplar	N	%
Açık hava müzeleri olmaları nedeniyle korunması gereken alanlardır.	Katılıyorum	65	16,4
	Kesinlikle Katılıyorum	331	83,6
	Toplam	396	100,0
Geçmiş ile bugün arasında bağlantı kuran alanlardır.	Katılıyorum	78	19,7
	Kesinlikle Katılıyorum	318	80,3
	Toplam	396	100,0

5. 3. Yerel Halkın Metropolis Antik Kenti'ne Yönelik Algıları

Çalışmanın temel konusunu oluşturan Metropolis Antik Kenti ile ilgili yerel halkın algılarını belirlemek amacıyla ankette ayrı bir alan oluşturulmuştur. Bu bölümde katılımcılara 5'li likert ölçeği ile hazırlanmış olan 10 ifade verilmiştir. Verilen cevaplar sonucunda en yükseği \bar{x} :4,68 ve en düşüğü \bar{x} :2,66 arasında değişken bir aritmetik ortalama elde edilmiştir. Bu bölümdeki ifadelere verilen cevaplar anket bütününde en düşük olumlu puanlamanın olduğu alan olarak dikkat çekmektedir.

Bu bölümde katılımcılara ilk olarak Metropolis Antik Kenti'ne ziyaret amacıyla gidip gitmediklerine yönelik bir soru sorulmuştur. Bu soruya katılımcıların %89,4'ü "Evet" cevabı verirken, %10,6'sı ise "Hayır" cevabı vermiştir. Bu durum katılımcıların Metropolis Antik Kenti'ni ve sahayı bildiklerini göstermesi açısından önemlidir (Şekil 3).

Şekil 3: Metropolis Antik Kenti'ne ziyaret amacıyla giden katılımcıların oranları (%)

Katılımcıların Metropolis Antik Kenti'ne yönelik algı ifadelerine verdikleri cevapların aritmetik ortalaması Tablo 5'te verilmiştir. Bu grupta yer alan ifadelerden \bar{x} :4,68'lik değerle aritmetik ortalaması en yüksek olan ifade Metropolis Antik Kenti'nin "tarihi mirasın ortaya çıkarıldığı önemli bir sit alanıdır" ifadesidir. Katılımcılar antik kentteki kazıların devam etmesi için çevrelerindeki arazilerin kamulaştırılmasını destekleyeceklerini belirtirken (\bar{x} :4,12), antik kenti Torbalı'ya dışarıdan gelen misafirlerini gezdirmek için tercih ettikleri alanlardan birisi olarak görmektedir (\bar{x} :4,09). Ankete katılanların büyük kısmı antik kentin tanıtımının yapılmasında gönüllü olarak çalışacağını ifade ederken (\bar{x} :3,96), Metropolis'in bölgede bilinen bir turizm merkezi olduğu ifadesini de desteklemektedir (\bar{x} :3,71). Metropolis'in tarihi hakkında bilgisi olduğunu ifade eden (\bar{x} :3,68) katılımcıların, antik kentin bölge ekonomisine katkısı olduğuna dair ifadelerde katılma ortalamalarında azalma söz konusudur.

Önceki gruplarda yer alan hiçbir ifadenin aritmetik ortalaması için altına düşmemişken; katılımcıların Metropolis Antik Kenti ile ilgili iki ifadeye verdikleri yanıtların aritmetik ortalaması için altındadır. Bu iki ifade incelendiğinde; her iki ifadenin de Metropolis Antik Kenti'nin tanıtımı ile ilgili cümleler oldukları görülmektedir. Katılımcıların; hem antik kentin yöneticilerinin (\bar{x} :2,85) hem de Torbalı'daki yerel yöneticilerin (\bar{x} :3,66) Metropolis Antik Kenti'nin tanıtılması hususunda yaptıkları faaliyetleri yeterli düzeyde görmedikleri söylenebilir.

Metropolis Antik Kenti ankete katılanların misafirlerini gezdirmek için Torbalı'da tercih ettiği

mekânlardan birisi olması da dikkat çekicidir. “Torbalı dışından gelen misafirlerimi gezdirmek için tercih ettiğim yerlerden birisidir” ifadesinin frekans analizi incelendiğinde, anket katılımcılarının ¾’ünün bu ifadeye katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum yanıtını verdikleri görülmektedir. Farklı yaş, eğitim, gelir durumu ve mesleğe sahip katılımcıların çoğunluğunun misafirlerini gezdirmek için bu antik kenti tercih etmesi önemlidir.

Tablo 5. Yerel Halkın Metropolis Antik Kenti İle İlgili Görüşleri

İfadeler	N	\bar{x}	S.S
Tarihi mirasın ortaya çıkarıldığı önemli bir sit alanıdır.	396	4,68	,65900
Antik kentteki kazıların devam etmesi için çevremdeki arazilerin kamulaştırılmasını desteklerim.	396	4,12	1,01935
Torbalı’ya dışarıdan gelen misafirlerimi gezdirmek için tercih ettiğim alanlardan birisidir.	396	4,09	1,15436
Antik kentin tanıtımının yapılmasında gönüllü olarak çalışırım.	396	3,96	1,03169
Bölgede bilenen bir turizm merkezidir.	396	3,71	1,19481
Antik kentin tarihi hakkında yeterince bilgim vardır.	396	3,68	1,16873
Bölge halkına iş imkânı sağlamaktadır.	396	3,22	1,22055
Bölgenin ekonomisine olumlu katkısı vardır.	396	3,12	1,19750
Antik kentin tanıtımı yöneticileri tarafından yeterli düzeyde yapılmaktadır.	396	2,85	1,36085
Antik kentin tanıtımı Torbalı’daki yerel yöneticiler tarafından yeterli düzeyde yapılmaktadır.	396	2,66	1,30108

Metropolis Antik Kenti’ne sınırı bulunan Yeniköy ve Özbey mahallerinde yapılan görüşmeler sonrasında elde edilen veriler ankette elde edilen verilerden bazı noktalarda farklılık göstermektedir. Ankete katılanların büyük çoğunluğu (\bar{x} :3,71 aritmetik ortalama ile) antik kentin bölgede bilenen bir turizm merkezi olduğu ifadesini desteklerken görüşmelerde bu ifade ile ilgili sıkıntılar olduğu görülmektedir. Özbey Mahallesi’nden K1:

“Burası turistler için bir cazibe merkezi değil. Belediye tanıtım için reklam yapıyor ancak yeterli olduğunu sanmıyorum. Otobandan buraya direk yol olmaması nedeniyle tur şirketleri buraya gelmiyor. Turistler gelse ve köylüler de para kazanmaya başlasa o zaman köylülerin antik kente bakış açısı da değişir.” diyerek tanıtımın yetersiz olduğunu ve ulaşım sorunu nedeniyle tur şirketlerinin kenti teğet geçtiğini ifade etmiştir. Yine Özbey Mahallesi’nden K2:

“Alt yapı ve reklam tanıtımı yetersiz. Çok fazla tanıtılmıyor. Gelen turistlerin ihtiyaçlarını giderebileceği tesis yok. İlk zamanlarda çok fazla kişi burayı ziyarete gelirdi. Zamanla sayı azaldı. Şimdi hiç gelen yok. Çevre düzenlemesine ihtiyaç var. Ayrıca otobandan bağlantı olmadığı için turlar buraya uğramıyor. Torbalı merkezde yaşayanların zaten hiç ilgisi yok.” demiştir. Alt yapı sorunları nedeniyle turistlerin ihtiyaçlarını giderebileceği tesis yetersizliğini ifade eden K2, ayrıca tanıtımın yetersiz olmasını ve ulaşım sorunlarını vurgulamıştır.

Yeniköy Mahallesi’nden K3 ise;

“Köy dışından misafirlerimiz geldiğinde gezmek istiyorlar. Ancak her girişte bizden ücret istemeleri bizi zora sokuyor. Burada etkinlik yapılacak belli bir konu yok. Ancak turistler gelmeye başladığında tüm turistik şeyler ortaya çıkmaya başlar.” diyerek, yerel halktan ücret alınmasının kendilerini olan etkisinden bahsetmiştir. Aynı mahalleden K4 ise;

“Eskiden belediye ilgilenirdi. Hatta turistler gelecek diye Sevgi Yolu diye bir yol bile yaptılar. Bu yolun etrafına köylü kadınların ürünlerini satabileceği dükkânlar yaptılar. Kimlerin dükkânda satış yapacakları bile belirlenmişti. Şimdi ise belediye gözden çıkardı, hiç ilgilenmiyor. Bu nedenle köylü de ilgisini kaybetti. Bizden bile her girişimizde ücret isteniyor. Bazen misafirlerimiz gitmek istiyor ama her girişimizde ücret alındığı için biz de artık girmek istemiyoruz.” şeklindeki ifadesi ile turist yetersizliği nedeniyle yerel halkın kazanç elde edememesinin olumsuz sonuçlarını vurgulamıştır.

Yeniköy Mahallesi’nden K5:

“Metropolis korunması gereken bir yer. Sonuçta burada önemli bir medeniyet yaşamış. Bunların gün yüzüne çıkartılıp sunulması gerekiyor. Ama kazılar çok yavaş ilerliyor. Bu yüzden çok turist de gelmiyor. Ben yabancı turisti en son 15-20 yıl önce gördüm. Turist gelmediği için de bu bölgeye ekonomik bir getirisi de yok.” ifadeleriyle sahanın turizm merkezi olmadığını, bunun temelinde de tanıtım yetersizliği ve tur şirketlerinin otoban bağlantısı

olmaması nedeniyle Metropolis Antik Kenti'ne uğramamalarını göstermektedir[§].

Antik kent çevresindeki yapılan görüşmelerde bölgenin sit alanı olması nedeniyle yaşanan bazı sıkıntılar da dile getirilmiştir. Özellikle her iki mahallede nüfusun sürekli artması nedeniyle konut ihtiyacının artması ve bölgenin sit alanı olması nedeniyle yapılaşmaya izin verilmemesi görüşmelerde dile getirilen temel noktalardandır. Yeniköy Mahallesi'nden K6 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

"Burası iş imkânından dolayı göç vermez göç alır. Bir evde en az 8 kişi yaşıyor. Ben ev yapmayı ne yapacağım."

Aynı şekilde Yeniköy Mahallesi'nden K7 de ifadesinde konut yapımı nedeniyle yaşadığı sıkıntıyı şöyle belirtmektedir:

"Bu bölgenin bir imar planı yok. Köydeki evlerin hiçbirinde ruhsat yok. 20 yıldır bir imar planı hazırlıyorlar. Onda da köyde 35 tane yeşil alan 16 tane otopark görünüyor. Küçük köyde ne işe yarayacak bunlar. Biz hala Ecr-i miras yoluyla devlete kira vererek oturuyoruz. Evlerimizin bulunduğu alanların hepsi tarım alanı olarak görünüyor. Bu tarım alanlarının sahibi olan bir kişinin kiracısı olarak görünüyoruz. Bu köyün nüfusu sürekli artıyor. Göç vermiyor. Bu kadar insanın oturacağı ev lazım. Bu insanlar ev yapmak zorunda. Bizim mahallede 1. 2. ve 3. olarak üç farklı sit alanı mevcut. Bırak ev yapmayı bir çivi bile çakmamıza izin verilmiyor."

Özbey Mahallesi'nden K8 ise bölgenin sit alanı olması nedeniyle yaşadığı durumu şu şekilde dile getirmektedir:

"Bölge sit alanı olduğu için alanın genişletilmesi adına topraklarımız istimlak edildi. Ücretini veriyorlar ama çok düşük miktarda. Otoyol yapılırken insanlara çok ücret verildi. Burada ise olabildiğince az veriliyor."

Özbey Mahallesi'nden K9:

"Sit alanı olduğu için istediğimiz gibi hareket edemiyoruz. Örneğin köyden birisi evini satacağı sit alanı içinde kaldığı için satamadı. Biz bir yol yaptıracaktık. İzin almamız bile 3 ay sürdü." diyerek yaşadığı durumu ifade etmiştir.

Görüşmelerde her ne kadar yaşanan sorunlar ifade edilse de katılımcılar Metropolis Antik Kenti'nde yapılan kazıları desteklediklerini ifade etmektedir. Özbey Mahallesi'nden K10:

"Kazı yönetimi ile halk iç içe olmalıdır. Şu anda kazıdaki kişileri çok iyi tanımıyorum. Yine de burası bize ait. İlk kurulacağı zaman tüm köylüler kendi ceplerinden para vererek yol yapımında ya da tamiratlarda yardımcı oldu. Şu an her ne kadar köylüler ile antik kent arasında bir bağ olmasa da yine de burası bize ait. Tabi ki ihtiyaç olduğunda gelip yardımcı oluruz." cümleleri ile antik kentte yapılan çalışmalara desteklerini belirtmektedir.

Metropolis Antik Kenti, 2014 yılından itibaren ören yeri statüsü almıştır. Ören yeri olmasından sonraki süreçte antik kente ziyarete gelen kişilerin istatistiksel verileri tutulmaya başlanmıştır. Bu nedenle antik kente gelen turist sayısı bu tarihten sonra sağlıklı bir şekilde belirlenebilmiştir. Metropolis Antik Kenti'ne gelen ziyaretçi sayısının İzmir'deki müze ve ören yerleri ile karşılaştırılabilmesi amacıyla Tablo 6 verilmiştir. Verilen yıllar içerisinde İzmir'de en fazla ziyaretçi Efes'e gelmiştir. Metropolis Antik Kenti'ne gelen ziyaretçi sayısı ise 2016 yılında 4.021, 2017 yılında 5.361 ve 2018 yılında 7.693 olmuştur. Ziyaretçi sayısı 2017 yılında 2016 yılına göre %33,3 artarken; 2018 yılında ise bir önceki yıla göre %43,5 oranında artmıştır. Bu değerler ile İzmir'deki diğer müze/ören yerlerine kıyasla değişimin yüksek olduğu Metropolis'te gelen ziyaretçi sayısının ise ilin ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. 2018 yılında 1.478.792 turistin geldiği Efes'e giden tur şirketlerinin kullandığı İzmir-Aydın Otopanı güzergâhı üzerinde olmasına rağmen Metropolis'e gelen turist sayısının düşük olması dikkat çekicidir.

[§] Metropolis Kazı Başkanlığı tarafından, otobandan antik kentin bulunduğu alana 2018 yılında bir bağlantı yolu yapıldığı; ancak bu yolu tur şirketlerinden ziyade taş ocaklarının kullandığı ifade edilmiştir.

Tablo 6: İzmir İline Bağlı Müze ve Ören Yerlerine Gelen Ziyaretçi Sayısı

Müze/Ören Yerinin Adı	2016	2017	2018	Değişim Oranı(%)	
				2017/16	2018/17
Arkeoloji Müzesi	30.483	23.099	23.761	-24,2	2,9
Atatürk Müzesi	117.925	134.452	144.666	14,0	7,6
Tarih ve Sanat Müzesi	13.583	12.474	8.154	-8,2	-34,6
Agora	33.196	34.002	33.458	2,4	-1,6
Efes Müzesi	62.411	62.860	81.224	0,7	29,2
Efes	878.577	967.670	1.478.792	10,1	52,8
ST.Jean	120.061	79.993	111.486	-33,4	39,4
Yamaç Evleri	70.466	37.628	225.500	-46,6	499,3
Bergama Müzesi	20.556	21.277	19.741	3,5	-7,2
Akropol	92.823	111.214	157.490	19,8	41,6
Asklepieion	40.759	49.894	83.624	22,4	67,6
Bazilika	16.281	16.659	29.765	2,3	78,7
Çeşme Müzesi	64.319	88.002	107.000	36,8	21,6
Ödemiş Müzesi	6.544	1.344	2.052	-79,5	52,7
Tire Müzesi	8.495	7.935	6.754	-6,6	-14,9
Çakırağa Konağı	42.239	9.174	-	-78,3	-100,0
Teos Örenyeri	18.943	25.228	33.237	33,2	31,7
Metropolis	4.021	5.361	7.693	33,3	43,5
Klaros	4.154	5.557	-	33,8	-100,0
Etnografya	-	-	31.822	-	-
Genel Toplam	1.645.836	1.693.823	2.586.219	2,9	52,7

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2019)

6. SONUÇ

Tarihi çevreler, geçmiş ile günümüz arasındaki bağı sağladıkları ve geçmişe ait her türlü izleri bir arada sunmayı başaran dokular olmaları nedeniyle önemli alanlardır. Bununla birlikte koruma statülerinin olması da tarihi çevreleri farklı konu başlıkları ile ele almaya imkân sağlamaktadır.

Koruma alanları ile ilgili geniş bir literatürün olduğu bilinmektedir. Korunan alanın doğal özellikleri ya da o alandaki tarihi ve mimari yapılar gibi unsurlar koruma alanları ile ilgili çalışmalarda sık sık ele alınmaktadır. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren korunan alanların aslında içinde yaşayan insanların da dâhil olduğu canlı bir ekosistem olduğunun fark edilmesi ile birlikte, korunan alan - yerel halk ilişkisi konusunda çalışmalara da son yıllarda sıklıkla rastlanmaya başlanmıştır. Bu durumun temelinde hiç kuşkusuz korunan alanlarda yaşayan insanların/yerel halkın da koruma süreçlerine dâhil edilmesinin o alanın korunmasında olumlu etkilerinin olacağına olan farkındalıktır.

Çalışma sonrasında ankete katılanların koruma alanları ve tarihi çevreler ile ilgili algılarının genel anlamda olumlu olduğu görülmüştür. Koruma alanlarının temel işlevleri hususundaki (koruma, nesli tehlike altında olan türler, eğitim, turizm vb.) ifadelerle katılım oranlarının yüksek oluşu bu düşüncüyü doğrulamaktadır. Benzer şekilde tarihi çevrelerin temel işlevlerine yönelik ifadelerle katılım oranları da yüksek değerler göstermektedir. Anket katılımcılarının farklı yaş, eğitim, gelir durumu ve mesleğe sahip katılımcılar olmasına karşın; koruma alanları ve tarihi çevrelerle ilgili ifadelerle benzer yanıtlar vermesi üzerinde durulması gereken bir husustur. Antik kent Torbalı şehir merkezine yakın bir konumdadır. İlçe merkezine yakın olması nedeniyle ulaşımın kolay olması ve belirli yerlerden yürüme mesafesinde bulunması sahanın yerel halk tarafından çoğunlukla ziyaret edilen bir antik kent olmasını sağlamıştır.

Metropolis Antik Kenti'nin, anket katılımcıların çoğunluğu tarafından ziyaret edilmiş bir antik kent olması dikkate alınması gereken bir husustur. Yine katılımcıların büyük bir kısmı kazı çalışmaları kapsamında yapılacak faaliyetleri destekleyeceklerini belirtmekte ve antik kentin tanıtımı hususunda gönüllü olacaklarını ifade etmektedirler. Katılımcıların antik kent hakkında bilgi düzeylerinin yeterli olması

ve hatta misafirlerini gezdirmek için antik kentin tercih ettikleri yerlerden biri olması; Metropolis Antik Kenti'nin yerel halk tarafından önem verilen bir alan olduğunu göstermektedir.

Sahada yapılan görüşmelerde ise anket sonuçlarını destekleyecek veriler elde edilmesinin yanında, tamamen farklı sonuçlara da ulaşılmıştır. Anket sonuçlarında antik kentin bir turizm merkezi olduğu fikri yüksek oranda desteklenirken, görüşmelerde bu düşüncenin aksi yönde bir sonuç çıkmıştır. Yeniköy ve Özbey mahallelerinde görüşülen katılımcılarda antik kentin bir turizm merkezi olmadığı fikri egemen görünmektedir. Yerel yöneticilerin antik kent ile ilgili olarak tam bir sorumluluk almadığını düşünen katılımcılar, kentin tanıtım faaliyetlerinin yetersiz olduğunu belirtmektedir.

Görüşmelerde çıkan bir diğer husus da her ne kadar antik kent Torbalı ilçe merkezine yakın bir konumda olsa da İzmir-Aydın otobanının doğrudan antik kente bağlantısı olmaması nedeniyle kente ulaşımın yetersiz olduğu düşüncesidir. Katılımcılara göre doğrudan bir bağlantı olmaması nedeniyle tur şirketleri Metropolis'e uğramayarak teğet geçmekte, bu nedenle kafile halinde turist bölgeye gelememektedir. Ancak Metropolis Kazı Başkanlığı tarafından bu konuda çalışmalar yapıldığı da bilinmektedir.

Nitel verilerden elde edilen bir diğer çıktı da antik kentin sit alanı olması nedeniyle yaşanan sorunların varlığıdır. Katılımcılar, antik kente komşu olan her iki köyde nüfusun artması nedeniyle konut ihtiyaçlarının sürekli arttığını; ancak bölgenin sit alanı olması nedeniyle bu ihtiyaçlarını gideremediklerini belirtmektedir. Bu durumun ise yerel halkın antik kente bakışını olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır.

Çalışma sonunda görülmüştür ki; her ne kadar bölgede yaşayan yerel halkın Metropolis Antik Kenti'ne olumlu bir yaklaşımı ve bağı söz konusu olsa da bu bağ zaman içinde azalma eğilimindedir. Bunun temel nedenlerinden birisi; özellikle antik kentin hemen yakınında yer alan her iki mahallede yaşayan kişilerin kendilerini korunan alanın bir parçası olarak görmemesi olduğu söylenebilir. Günümüz korunan alan yaklaşımının yerel halkı da içine alan bir koruma planlamasını içerdiği göz önüne alındığında, bölge halkının dâhil olabileceği bir planlamanın yapılması zorunlu görünmektedir. Bunun yollarından en önemlisi bölgenin bir turizm merkezi haline gelmesinin ve yerel halkın ekonomik gelir elde etmesinin önünün açılmasıdır. Bunun için antik kentin tanıtımına hız verilmesi, bölgeye otoban bağlantısının verilerek tur şirketlerinin kenti ziyaretinin sağlanması, kazı başkanlığının da destekleri ile yerel halkın antik kente bağlı ve aidiyet hissini güçlendirecek faaliyetlerin sayısının artırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Zeynep (2007). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. İstanbul: YEM Yayın.
- Akbulut, Gül; Atmuş, Erdoğan; Günşen, H. Batuhan (2015). Farklı İlgi Gruplarının Milli Park Algıları Üzerine Bir Değerlendirme: Küre Dağları Milli Parkı Örneği. *Kastamonu Üni., Orman Fakültesi Dergisi*, 2015, 15 (1) 133-145.
- Aksu, Elif; Ayten, A. Mustafa; Erdoğan, Melike; Tuncer, Mehmet (1995). Türkiye'de Kentsel Koruma Sürecinde "Kentsel Koruma" nın İşlevinin Yeniden Tanımlanmasına Yönelik Öneriler. *Planlama*, 1-2, s. 60 - 64.
- Alkan, Hasan (2009). Negative Impacts of Rural Settlements on Natural Resources in The Protected Areas: An Example from Kovada Lake National Park., *J. Environ. Biol.*, 30 (2/3).
- Alkan, Hasan; Ersin, M. Önder (2018). Korunan Doğal Alanlarda İnsan - Yaban Hayatı Çatışması. *Turkish Journal of Forestry*, 19(3): 284-292.
- Allendorf, D. Teri; Smith, L.D. James; Anderson, H. Dorothy (2007). Residents' Perception of Royal Bardia National Park, Nepal. *Landscape and Urban Planning* 82, 33-40.
- Arabacıoğlu, F. Pınar; Aydemir, Işık (2007). Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı. *YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, s. 204-212.
- Arı, Yılmaz (2003). Kuş Cenneti Milli Parkında Park Yönetimi-Yöre Halkı İlişkisi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Yıl 8, Sayı 9, s. 7 - 37.
- Arı, Yılmaz; Soykan, Abdullah (2006). Kazdağı Milli Parkı'nda Kültürel Ekoloji ve Doğa Koruma, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 44, s. 11-32.
- Arı, Yılmaz (2019). Gönen Çayı Deltası Sulak Alanında (Balıkesir) Doğa Koruma: Su, Kültür ve Yaşam. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 40, 151-171.
- Awasthi, Balram; Singh, N. Bahadur (2015). Status of Human Wildlife Conflict and Assessment of Crop Damage by Wild Animals in Gaurishankar Conservation Area, Nepal. *Journal of Institute of Science and Technology*, 20(1):107-111.
- Aybek, Serdar (2004). *Metropolis (İonia), Hellenistik ve Roma Devri Heykeltıraşlık Eserleri*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü Arkeoloji (Klasik Arkeoloji) Ana Bilim Dalı.
- Aybek, Serdar (2011). Metropoli Terrakottaları Hakkında İncelemeler. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 145 - 158.
- Aybek, Serdar (2018). Metropolis'ten İki Komutan-Yönetici Heykeli Parçası. *SEFAD*, 39, s. 293-310.
- Aybek, Serdar; Meriç, A. Ekin; Öz, A. Kazım (2009). *Metropolis*. İstanbul: Homer.
- Arslan, Burak; Aybek, Serdar; Durak, Ebru (2017). Metropolis'de Bulunan Ok Uçları. *Mimarlar Arkeologlar Sanat Tarihçileri Restoratörler Ortak Platformu E-Dergisi*, Cilt 9, Sayı 3, s. 54 - 73.
- Bryman, Alan (2006). Integrating Quantitative and Qualitative Research: How is it Done?. *Qualitative Research*, 6(1), s. 97-113.
- Çelik, Deniz; Yazgan, Murat (2007). Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Korumaya Yönelik Yasa ve Yönetmeliklerin İrdelenmesi. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, Cilt:9 Sayı:11, s. 1-10.
- Çelik, Deniz; Yazgan, Murat (2009). Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Yenileme Çalışmalarının Araştırılması: Beypazarı Örneği. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3, s. 235-244.
- Çetin, Turhan (2010). Cumalıkızık Köyünde Kültürel Miras ve Turizm Algısı. *Milli Folklor*, Yıl 22, sayı 87, s. 181-190.

- Çırak, A. Ayeşgül (2010). Korumanın Toplumsal ve Kültürel Boyutu Neden Önemli? Biz Nasıl Bakıyoruz?. *Planlama*, (1), s. 29-37.
- Deniz, Mehmet (2016). Kayaçalı Köyünde (Uşak) Turizmin Etkileri Üzerine Yerel Halkın Turizm Algısı. *Turkish Studies*, Volume 11/1., s. 57-78.
- Eagles, Paul, F.J.; McCool, Stephen F.; Haynes, Christopher D.A. (2002). *Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management*. IUCN Gland, World Commission on Protected Areas (WCPA) (E.T. 09.12.2019). <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAG-008.pdf> Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 8.
- Güneş, Gül (2011). Korunan Alanların Yönetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Katılımcı Yönetim Planları. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt 3, No 1, s. 47-57.
- Güler, Mahmut; Ekinci, Yaşagül (2010). Tarihi Çevre Korumanın Yönetimsel Boyutu ve Alan Yönetimi. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 19, Sayı 3, s.1-24.
- Güloğlu, Yavuz; Belkayalı, Nur; Şevik, Hakan (2017). Determination of The Knowledge Levels of Local People Regarding Protected Area Legislation: "Küre Mountains National Park Case". *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21 (3),s. 321-350.
- Gürbıyık, Cengiz (2017). Yunt Dağı ve Köyleri'nde Türk Dönemi Kültür Varlıkları ve Korunma Sorunları. *Gelenekle Gelecek Arasında Kalmış Bir Bölge: Yuntdağı (Sorunlar ve Öneriler)*. İçinde. Editörler: Tepekaya vd. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Basımevi. Manisa
- Hasbek, Mustafa, Arı, Yılmaz (2019). Bizim Gölümüzü Bize Vermeyecekler": Karamık Gölü'nün (Afyonkarahisar) Kültürel ve Politik Ekolojisi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, Yıl:23, Sayı: 40, s. 37-60.
- IUCN (2008). *Defining Protected Areas*. (E.T.09.11.2019). <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/2008-106.pdf>
- İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2019). <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-202464/2018-yili-istatistikleri.html>. (E.T.20.11.2019).
- Kaderli, Leyla (2014). Kültürel Miras Koruma Yaklaşımlarının Tarihsel Gelişimi, *TÜBA-KED*, Sayı 12, s. 29-41.
- Kervankıran, İsmail; Eryılmaz, A. Gül (2015). Milli Parkların Sürdürülebilir Kullanımı ve Yönetim Planı Önerisi: Isparta İli Örneği. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 34, ss.173-190.
- Koca, Ramazan; Güney, İsmet; Öncü, M. Altundal; Somuncu, Mehmet (2016). Korunan Alanlarda Etkili Planlama ve Sürdürülebilir Alan Yönetimi Üzerine Kaçkar Dağları Milli Parkı'nın İncelenmesi. *TUCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 13-14 Ekim 2016 Ankara, Bildiriler Kitabı, s. 771-778.
- Kurtar, Ceyda; Somuncu, Mehmet (2013). Kentsel Kültürel Mirasın Korunması ve Sürdürülebilirliği: Ankara Hamamönü Örneği, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(2), s. 35-47.
- Leech, L. Nancy; Onwuegbuzie, J. Anthony (2009). A Typology of Mixed Methods Research Designs. *Qual Quant*, 43, s. 265-275
- Meriç, Recep (1988). Antik Dönemde Küçük Menderes Havzasının Tarihsel Coğrafyasına Genel Bir Bakış, *Ege Üniv. Edebiyat Fak. Ege Coğrafya Dergisi*, Sayı 4, S. 202-213.
- Meriç, Recep (2003). *Metroplis Ana Tanrıça Kenti*. İstanbul: MESEDER Yayını
- Meşhur, M. Çağlar (1999). Tarihi Çevrelerin Korunması Sürecinde Yeni Yaklaşımlar, Amasya Kenti Örneği. *Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Konya. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
- Naycı, Nida (2014). Arkeolojik alan Yönetiminde Sürdürülebilir Yaklaşımlar: ASPAT (STROBİLOS) Yönetim Planı Çalışmaları. *METU JFA*, 31 (2), s. 189-207.
- Özgüç, Nazmiye (1992). Şehirsiz Koruma ve Coğrafya. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, Sayı 3, s. 61-122.
- Özgüç, Nazmiye (2005). *Turizm Coğrafyası (Özellikler-Bölgeler)*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Phillips, Adrian (2012). Management Guidelines for IUCN Category V Protected Areas: Protected Landscapes/Seascapes. IUCN (E.T. 01.09.2019) <https://www.iucn.org/content/management-guidelines-iucn-category-v-protected-areas-protected-landscapes-seascapes-0>
- Resmi Gazete (1983). *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*. Ankara: Başbakanlık Basımevi 18113, 5879-5900.
- Surat, Hilal; Surat, B. Zeki; Özdemir, Manolya (2014). Korunan Alanların Rekreatif Kullanımı ve Yerel Halkın Farkındalığı: Borçka Karagöl Tabiat Parkı Örneği. II. *Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu "Akdeniz ormanlarının geleceği: Sürdürülebilir toplum ve çevre"* 22-24 Ekim 2014 - Isparta, Bildiriler Kitabı, s. 331-342.
- Tankut, Gönül (1976). *Tarihi Çevrenin Korunması İçin Strateji. Tarihi Çevrenin Korunması Alt Komisyon Raporu*. (E.T. 04.12.2019) http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/04_CevreSorunlari_TarihiCevreKorunmasi.pdf
- Tankut, Gönül (2005). Doğal ve Tarihi Çevrenin Korunması: Sorunlar ve Olası Çözümler. *Planlama*, Sayı 31, s. 9 - 12.
- Türkmen, Fatih; Dönmez, Yasin (2015). Korunan Alanların Turizme Açılmasına İlişkin Yerel Halkın Görüşleri (Yenice Örneği). *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2),s.189-204.
- Ünal, Çiğdem; Yücel, Besime (2018). Kırsal Turizmin Geliştirilmesi ve Yönetilmesinde Yerel Halkın Algı ve Tutumları Ödemiş/Birgi Örneği. *Doğu Coğrafya Dergisi*, Yıl:23, Sayı: 39, Sayfa:113-130
- Venedik Tüzüğü (1964). http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr02436030015_36681730.pdf (E.T.10.12.2019).
- Uzun, Funda V.; Somuncu, Mehmet (2011). Kültürel Peyzajın Korunması ve Turizm İlişkisi Bağlamında Yerel Halkın Görüşleri: Ihlara Vadisi Örneği. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, s. 21-36.
- Zeren, M. Tanaç (2010). *Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yapı Olgusu: Çağdaş Yaklaşım Örnekleri*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.